

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглянуто основні інституційні інструменти соціально-економічної політики. Проаналізована інвестиційна активність в регіоні та рейтинг конкурентоспроможності за складовою інституції. Запропоновано удосконалення оформлення договорів з потенційними інвесторами.

The article deals with major institutional instruments of social and economic policy. Analyzed investment activity in the region and ranking competitiveness component institutions. An improvement of the design contract with potential investors.

*Ключові слова: сталий розвиток, стратегічне управління, інституціональні інструменти, інвестиції.
Key words: sustainable development, strategic management, institutional instruments, investments.*

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Серед оперативних інструментів соціально-економічної політики багато сучасних авторів справедливо відзначають дві групи інструментів:

- соціально орієнтовані інструменти, які активізують участь тих чи інших груп населення в розвитку регіональної економічної системи;
- інституційні інструменти.

Інституційні інструменти сталого розвитку регіональної системи виділяються із загального складу інструментів тим, що володіють своєрідним подвійним потенціалом впливу:

- по-перше, потенціалом оперативної підтримки обраної стратегії регіональної соціально-економічної політики;
- по-друге, здатністю корекції тих інституційних параметрів регіональної системи, які перешкоджають її сталому розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз окремих аспектів державного регулювання інституціональних аспектів формування ринкової економіки регіону висвітлено в працях Беленького П., Білої Воротіна В., Голян В., Герасимчук З., Дегтяра А., Зайцевої Л., Комарової М., Корецького М., Письмаченко Л., Тарасевича В., Чаусовського О., Шевчука Я., Якубенко В. та інших.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є дослідження та впровадження ефективних інституціональних механізмів державного управління сталим розвитком регіонів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Дослідники наступним чином розкривають творчий потенціал і функціональну орієнтацію трьох виділених

груп інституціональних інструментів у сфері регіональної соціально-економічної політики (як розмежувальної ознаки рівня організації економічних відносин, якій відповідає пропонований інституціональний інструмент).

1. Інструменти, орієнтовані на індивідуалістичну поведінку локалізованих суб'єктів. У сфері регіональної соціально-економічної політики до таких суб'єктів можуть бути віднесені наступні фізичні і юридичні особи:
  - суб'єкти малого та середнього бізнесу;
  - домогосподарства;
  - дрібні інвестори і власники заощаджень;
  - власники робочої сили і людського капіталу та ін.

2. Інструменти, орієнтовані на добровільно координовану або корпоративну поведінку, в основі якої лежить певний спільний інтерес суб'єктів. Практично при формуванні та реалізації регіональної соціально-економічної політики до них можуть бути віднесені наступні юридичні особи:

- некомерційне партнерство;
- товариство з обмеженою відповідальністю або акціонерне товариство;
- асоціація людей, що реалізують спільні професійні інтереси і інші суб'єкти.

3. Інструменти, націлені на учасників командно-колективних дій, тобто дій, організованих органами державної влади. В регіональній соціально-економічній політики до них можуть бути віднесені:

- платники податків;
- державні службовці;
- бюджетні установи;
- особи, що підлягають відповідно до закону обов'язковим процедурам (страхування, ліцензування та ін.) [4].

На жаль, в рейтингу конкурентоспроможності регіонів України за складовою інституції Івано-Франківсь-

ка область займає 20 місце з 27. Найнижчі бали в регіоні за такими складовими, як: права власності, корпоративна етика, ефективність корпоративного керівництва, захист міноритарних акціонерів. Вище середніх за регіонами показники за такими складовими, як: охорона інтелектуальної власності, незалежність судової системи, фаворитизм у рішеннях чиновників, прозорість політики держорганів (табл. 1).

Зазначимо, що інституційні інструменти справедливо відносяться числа найбільш складних інструментів соціально-економічної політики, застосування яких тягне за собою як потенційно високі економічні результати, так і високі ризики. Характеризуючи цю обставину, Дж. Б'юкенен справедливо зазначає, що ефективність або неефективність конкретного способу визначення того чи іншого інституту (прав людини або прав власності), насамперед, впливає на витрати організації необхідної спільної діяльності. Основним фактором вибору між тією чи іншою соціальною формою діяльності, а тим самим і вибором конституційної основи діяльності є величина витрат, які Дж. Б'юкенен кваліфікує як витрати соціальної взаємозалежності. Зазначимо, що зазначені витрати можуть як зрости, так і знизитися в результаті використання різних інституціональних інструментів. У сучасній економіці об'єктивно домінують вертикально інтегровані корпорації [5].

Наведемо деякі характеристики зазначеного домінування:

— з діяльністю вертикально інтегрованих корпорацій пов'язана основна маса інвестицій в основний капітал регіонів сучасної України;

— в регіональній системі Івано-Франківської області вертикально інтегровані корпорації формують значну частку ВРП.

Серед вертикально інтегрованих корпорацій слід виділяти:

- ТНК;
- національні гіпер-корпорації, які прагнуть до положення ТНК;
- міжрегіональні корпорації;
- регіональні корпорації.

Тільки в останньому випадку вертикально інтегрована корпорація, як резидент регіону, певною мірою знаходиться в "полі досяжності" влади, громадських організацій і населення регіону. При цьому не слід переоцінювати характер такої "досяжності" — вона вичерпується можливостями регіонального податкового регулювання, а також можливостями використання регіонального "адміністративного ресурсу" при вирішенні питань інвестування, кредитування або видачі гарантій.

З одного боку, ТНК і національні гіпер-корпорації

Таблиця 1. Рейтинг конкурентоспроможності Івано-Франківської області за складовою інституції

Складові інституції	Рейтинг /27	Бал	Середнє за регіонами	Кращий регіон
Загальний рейтинг за складовою інституції	20	3,65	3,69	4,01 Волинь
Права власності	22	3,96	4,18	4,74 Закарпаття
Охорона інтелектуальної власності	20	2,78	2,89	3,60 Севастополь
Нецільове використання бюджетних коштів	19	3,46	3,57	4,44 Волинь
Довіра громадськості до політиків	14	2,36	2,33	3,00 Волинь
Хабарі та неформальні платежі	18	3,78	3,87	4,31 Чернівці
Незалежність судової системи	14	2,92	2,87	3,43 Чернівці
Фаворитизм у рішеннях чиновників	6	3,30	2,99	3,60 Рівне
Марнотратство у бюджетних витратах	15	3,90	3,90	4,39 Полтава
Тягар адміністративного регулювання	15	3,09	3,10	3,90 Чернівці
Ефективність правової системи у врегулюванні суперечок	6	3,05	2,89	3,50 Волинь
Ефективність правової системи в оскаржуваних регуляторних актах	5	3,04	2,87	3,44 Волинь
Прозорість політики держорганів	143	4,40	4,38	5,00 Волинь
Втрати бізнесу від загрози тероризму	19	6,47	4,48	6,78 Житомир
Втрати бізнесу від злочинності та насильства	5	5,05	4,65	5,29 Чернівці
Організована злочинність	9	5,30	5,10	5,55 Волинь
Надійність роботи правоохоронних органів	10	4,04	4,00	4,45 Вінниця
Корпоративна етика	24	3,15	3,37	3,94 Волинь
Ефективність корпоративного керівництва	27	4,61	5,05	5,43 Запоріжжя
Захист міноритарних акціонерів	26	2,90	3,27	3,74 Хмельницький

Інформаційне джерело: <http://www.feg.org.ua/ua/article/37.html>

знаходяться практично поза "поля досяжності" влади, громадських організацій і населення регіону. З іншого боку, саме вони роблять вирішальний внесок в еволюційний процес регіональної економічної системи, детермінуючи її витрати, фінансові результати, інвестиції. Ми сформулювали положення, яке цілком може бути кваліфіковано як антиномія регіональної економічної системи сучасної України. Спробуємо вирішити зазначену антиномію стосовно регіональної економічної системи. Домінуюче положення вертикально інтегрованих структур в регіональній системі Івано-Франківської області зумовлює використання в цілях забезпечення сталого розвитку такого інституційного інструменту, як контракт із стратегічними інвесторами. В Івано-Франківській обласній раді була розроблена в 2011 році регіональна цільова програма розвитку інвестиційної діяльності на 2012—2015 роки [4].

Основними завданнями Програми є: організаційне, інфраструктурне та інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності, зокрема максимальне сприяння інвесторам в отриманні дозволів та погоджень; розкриття привабливих для потенційних інвесторів переваг області і представлення її як надійного та ефективного партнера; забезпечення активної взаємодії з діючими та потенційними учасниками інвестиційного процесу з метою поєднання інтересів на основі співпраці; забезпечення промоції інвестиційних проектів та пропозицій області ті інші.

Якщо проаналізувати інвестиційну активність за останні роки, то за рахунок усіх джерел фінансування в 2011 році вкладено 4415,3 млн грн. капітальних інвестицій. Інвестиції в основний капітал склали 81,2% загального обсягу капітальних інвестицій. Головним джерелом фінансування інвестицій в основний капітал, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких освоєно 47,3% обсягу капіталовкладень. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 9,9% інвестицій в основний капітал. Частка коштів населення на будівництво власного житла становила 26,2% усіх капіталовкладень.

Якщо брати до уваги основні тенденції 2012 року, то у I кварталі 2012р. в економіку області іноземними інвесторами вкладено 15,5 млн дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Обсяг унесених з початку інвестування в економіку області прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 1 квітня 2012 року становив 653,1 млн дол., що на 4,7% більше обсягів інвестицій на початок 2012 року та у розрахунку на одну особу населення склав 474,2 долара. З країн ЄС унесено 563,4 млн дол. інвестицій (86,3% загального обсягу акціонерного капіталу), із країн СНД — 11,0 млн дол. (1,7%), з інших країн світу — 78,7 млн дол. (12,0%).

Інвесторами області є нерезиденти з 53 країн світу. До п'яти основних країн-інвесторів, на які припадає 75,4% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Нідерланди — 213,9 млн дол., Кіпр — 158,3 млн дол., Італія — 42,0 млн дол., Сербія — 39,6 млн дол., Данія — 38,6 млн дол.

Значний капітал унесено нерезидентами у підприємства промисловості — 506,4 млн дол., у т.ч. переробної — 486,8 млн дол., з них хімічної та нафтохімічної — 219,3 млн дол., з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів — 121,6 млн дол., машинобудування — 42,3 млн дол., легкої промисловості — 20,4 млн дол., виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції — 16,9 млн дол., з оброблення деревини та виробництва виробів з деревини, крім меблів, — 13,3 млн дол. Основними іноземними інвесторами економіки області є Lukoil Chemical B.V. (Нідерланди); Saint-Gobain (Франція); Rosenberg&Lenhart (Німеччина); Electrolux (Швеція); Tyco Electronics (США); "Snieszka" A.O (Польща); SC "Sintelon" (Сербія).

Ми повністю згодні з результатами досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, що пов'язані з інституційно-правовим інструментом ризику, створюють бар'єри для функціонування регіонального розвитку.

1. Сучасний регіональний розвиток України потребує інституційно-правового унормування статусу кластерів (зокрема, кластерний підхід вже застосовується на Івано-Франківщині в області створено кластер народних художніх промислів "Сузір'я" відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 № 145-р "Про впровадження кластерної моделі розвитку народних художніх промислів "Сузір'я"; у промисловому секторі сформовано потужні добувний, нафтохімічний, деревообробний кластери). Кластери, що є специфічними об'єднаннями, можуть надати нові можливості для розвитку економіки регіону, зокрема, у сфері туризму, сільського господарства, будівництва, де-

ревообробки, ведення лісового господарства тощо. Кластери покликані підвищити конкурентоспроможність товарів через впровадження спільної маркетингової стратегії. Вивченню умов і концепцій кластерів передуватиме науково-практична конференція за участі вчених Львівського національного університету ім. Івана Франка, які спеціалізуються за згаданими напрямками.

2. Аналіз систем національних органів окремих європейських країн, відповідальних за координацію державної регіональної політики. В Івано-Франківському регіоні існує програма розвитку місцевого самоврядування в Івано-Франківській області на 2011—2015 роки. Очікуваними результатами виконання Програми є: формування самодостатніх і економічно незалежних територіальних громад; ефективне здійснення депутатами місцевих рад своїх повноважень; організація обміну досвідом діяльності органів місцевого самоврядування щодо вирішення проблем соціально-економічного та культурного розвитку територій; надання консультативно-методичної і практичної допомоги органам місцевого самоврядування; налагодження взаємодії та співпраці з органами місцевого самоврядування України та іноземних держав, їх асоціаціями, міжнародними організаціями та фондами з питань розвитку місцевого самоврядування.

3. Сучасний стан регіонального розвитку України зумовлює проблему міжрегіональної співпраці й кооперації та потребу віднайдення нових інституційних інструментів для цих процесів (в регіоні розроблена регіональна цільова програма розвитку міжнародного співробітництва області на 2012—2015 роки). У результаті візитів іноземних делегацій до області та наших за кордон розгорнуто взаємовигідне співробітництво з регіонами, містами та установами держав, укладено з ними угоди і протоколи намірів про багатостороннє співробітництво.

У 2008—2011 роках область з офіційними і робочими візитами відвідали Надзвичайні та Повноважні Посли: Австрії, Данії, Канади, КНР, Литви, Польщі, Франції; Генеральні консули: Російської Федерації у Львові, Угорської Республіки в Ужгороді, Чеської Республіки у Львові тощо. У 2008—2011 роках Івано-Франківська обласна державна адміністрація та Івано-Франківська обласна рада прийняли 53 іноземні делегації з 22 країн світу: Австрії, Азербайджану, Бельгії, Білорусі, Грузії, Данії, Канади, Китаю, Литви, Нідерландів, Польщі, Румунії, РФ, США, Угорщини, Франції, ФРН, Фінляндії, Чехії, Швейцарії, Швеції та інших. Протягом 2008—2011 років відбулись 38 візитів делегацій області за кордон.

Інституційні інструменти активно розробляються в сучасній економічній літературі. Відзначається гостра потреба в оформленні договорів регіонів з найбільшими інвесторами по наступному колу питань:

- про внесок інвесторів в програми інтеграції регіональних систем;
- про преференції, одержувані інвестором.

Коло учасників такої угоди відповідає рівню завдань інтеграційної взаємодії та інвестиційної привабливості наявних ресурсів, факторів та елементів інфраструктури. При цьому особливе значення має віртуальна складова — інвестиційний імідж суб'єктів, що взаємодіють у просторі інтеграції.

Інструмент контракту регіону зі стратегічними інвесторами дозволяє вже на старті різних інвестиційних проектів врахувати їх вплив на систему регіону і погодити її стратегічні інтереси з інтересами стратегічних інвесторів.

Виділимо ряд способів узгодження зазначених інтересів. Існують наступні два основних способи:

— вертикальне узгодження економічних інтересів, що визначає погоджений розвиток суб'єктів, включених в яку-небудь вертикаль влади та управління (корпорація, держава та ін) Такий спосіб забезпечує рівновагу, тобто стійке функціонування у вертикальній системі "центр-периферія";

— горизонтальне узгодження економічних інтересів, що визначає погоджений розвиток незалежних суб'єктів, які взаємодіють між собою в будь-якому господарському просторі. При цьому вирішального значення набуває принцип розподілу доходів серед взаємодіючих суб'єктів. Такий спосіб забезпечує рівновагу, тобто стійке функціонування в горизонтальній системі трансакційних відносин.

Контракт має бути з комбінованим характером, тобто володіти рисами як першого, так і другого способу узгодження економічних інтересів.

Необхідно відзначити, що в даний час в Івано-Франківській області мало повноцінних контрактів зі стратегічним інвестором.

Можна виділити найбільш важливі інвестиційні проекти для регіону: проведення реконструкції та модернізації енергетичного обладнання (2 енергоблоки) на Бурштинській ТЕС ПАТ "Західенерго" із заміною електрофільтрів та сіркоочисних установок Бурштинська ТЕС ПАТ "Західенерго" (Бурштинська ТЕС ПАТ "Західенерго"); реалізація програми капітального будівництва та реконструкції виробництва на ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття" з метою забезпечення виробництва нафтопродуктів європейських стандартів (ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття"); реалізація проектів із виробництва сучасного енергозберігаючого обладнання для генерації електричної та теплової енергії (ВАТ "Пресмаш", ТОВ "Машинобудівний завод "Автоливш", ВАТ "Індуктор", ДП МОУ "63-ій котельно-зварювальний завод", ДП ВО "Карпати", головне управління промисловості та розвитку інфраструктури облдержадміністрації); оптимізація структури енергетичного балансу держави, зокрема заміщення традиційних видів енергоресурсів іншими видами, у тому числі отриманими з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, а також вторинними енергетичними ресурсами [3].

Однак, в більшості інвестиційних договорах немає системного викладу взаємних прав і зобов'язань сторін по відношенню до їх участі в еволюційному процесі Івано-Франківської області.

Результати аналізу фінансового ринку Івано-Франківської області дозволяють запропонувати якісно новий інституційний інструмент сталого розвитку регіональної системи: регіональний фонд стратегічно пріоритетних прямих інвестицій.

Фонди прямих інвестицій відомі й періодично згадуються в роботах по сучасній теорії інвестицій. Проте сучасна фінансова криза надала їм зовсім інше значення, оскільки обвал фондових ринків надовго відділив

від економічних суб'єктів такий важливий для них інструмент, як емісія цінних паперів. Навіть цілком успішні економічні суб'єкти не можуть в умовах падаючого фондового ринку розраховувати на скільки-небудь успішне розміщення своїх цінних паперів з метою отримання інвестиційних ресурсів.

Масштаби падіння фондового ринку України вимагають шукати альтернативні інструменти фінансово-інвестиційного забезпечення, адекватні стійкому розвитку. При цьому траєкторія пошуку задана параметрами відокремлення інвестиційного процесу від коливань фондового ринку. Економічний сенс пропонованого інструменту полягає в забезпеченні прямого інвестування реального сектора регіональної системи, що дозволяє подолати обмеження, що накладаються станом фінансового ринку та його інфраструктурою. При цьому доцільно використовувати форми організації діяльності фондів прямих інвестицій в регіональній системі Івано-Франківської області:

— організаційну форму приватно-державного партнерства, яка дозволяє надати державну підтримку при створенні необхідної інфраструктури діяльності, а також державні гарантії приватним учасникам;

— інститут незалежної експертизи всіх розглянутих інвестиційних проектів;

— адекватне забезпечення повернення прямих інвестицій (застава, гарантії, страхування інвестицій).

ВИСНОВКИ

Зазначимо, що пропонований інструмент далеко не ідеальний. Зокрема, йому притаманні такі недоліки, як обмеженість вибору проектів, вузькі можливості залучення коштів. Проте він цілком адекватний регіональному простору і завданню забезпечення відносної стійкості розвитку регіону в умовах фінансової кризи.

Реалізація такого інструменту дозволяє внести корективи в інституціональні форми контрактів і форми економічної поведінки учасників інвестиційного процесу в системі регіону.

Література:

1. Про Програму розвитку місцевого самоврядування в Івано-Франківській області від 25.11.2011. № 321-11/2011 Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.orada.if.ua/>
2. Про регіональну цільову програму розвитку міжнародного співробітництва області на 2012—2015 роки від 04.01.2011. № 40-2/2011 м. Івано-Франківськ/Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.orada.if.ua/>
3. Про регіональну цільову програму розвитку інвестиційної діяльності на 2012—2015 роки від 25.11.2011. № 322-11/2011 м. Івано-Франківськ Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.orada.if.ua/>
4. Регіони України у післякризовий період: ризики та перспективи розвитку: аналіт. доп. / С.О. Біла, О.В. Шевченко, В.І. Жук, М.О. Кушнір [та ін.]; за ред. С.О. Білої. — К.: НІСД, 2011. — 104 с.
5. Інституційне забезпечення регіональної політики та практика взаємодії органів влади в Україні / Дацишин М., Керецман В. — К.: В-во К.І.С., 2007. — 102 с. *Стаття надійшла до редакції 14.08.2012 р.*